تهیه شده از: فروشگاه تخصصی منابع آزمونهای استخدامی "بژیک" (www.bzhik.ir)

فصل دوم: توانایی‌ها و پرورش انسان؛ آزادی و محدودیت‌ها

توانایی‌های گوناگون انسان

اولویت مطالعه: ضروری | ۱۰ تست آخر فصل

قوه (نیرو): هر عاملی که اثری از آن سر بزند. هر موجودی منشأ یک یا چند اثر است؛ پس جماد، گیاه، حیوان و انسان همه قوه دارند.

قدرت (توانایی): قوه‌ای که با شعور، ادراک و خواست همراه باشد.

کارکرد قوه در موجودات

موجود	چگونگی کار قوه	نمونه
جماد و گیاه	خودبه‌خود و به جبر طبیعی؛ بی آگاهی، بی میل یا ترس	مغناطیس و کشش آهن؛ آتش و سوزاندن؛ درخت و میوه
حیوان	بخشی از قوه‌ها تابع خواست است؛ خواست = میل غریزی که در برابرش نیرویی ندارد	راه رفتن آگاهانه و خواسته
انسان	بخشی از قوه‌ها تابع خواست است و با «اراده» در برابر میل می‌ایستد	سرپیچی از میل درونی

نکته: تعبیر «حیوان، جنبنده‌ای با خواست است» یعنی برخی قوه‌های حیوان به فرمان خواست اوست.

کاستی حیوان: با برانگیخته شدن میل، خودبه‌خود به آن سو کشیده می‌شود؛ نه قدرت مقاومت در برابر میل دارد، نه قدرت سنجش میان میل‌ها و اقتضای دوراندیشی.

◆ **کلید تشخیص: عقل و اراده**

- ✔ **عقل تشخیص می‌دهد، اراده انجام می‌دهد.**
- ✔ **اراده خود زیر فرمان عقل است.**

دو جهت برتری انسان: توانایی‌هایی که دیگر جانداران ندارند:

۱- میل‌ها و جاذبه‌های معنوی: دایره فعالیت او را از مادیات تا افق معنویات می‌گستراند؛ دیگر جانداران از «زندان مادیات» بیرون نمی‌روند.

۲- مجهز بودن به عقل و اراده: مقاومت در برابر میل‌ها، رهایی از نفوذ جبری آن‌ها و «حکومت» بر همه میل‌ها.

آزادی معنوی: باارزش‌ترین نوع آزادی؛ انسان همه میل‌ها را زیر فرمان عقل می‌برد، برایشان جیره‌بندی می‌کند و به هیچ میلی بیش از سهم معین نمی‌دهد.

پیامدهای این توانایی: ویژه انسان است و همین او را شایسته «تکلیف» کرده، حق «انتخاب» داده و «آزاد»، «انتخاب‌گر» و «صاحب اختیار» ساخته است.

میل‌ها در برابر عقل و اراده

	میل‌ها و جاذبه‌ها	عقل و اراده
ماهیت	پیوند و کشش میان انسان و یک کانون بیرونی	نیرویی درونی و جلوه شخصیت واقعی انسان
پیامد	تسلیم: لختی، سستی، زبونی؛ سرنوشت در دست نیروی بیرونی	تکیه: «جزیره‌ای مستقل»، «مالک خویشتن»، استواری شخصیت

◆ **کلید تشخیص: هدف تربیت اسلامی**

- ✔ **هدف اصلی: مالکیت نفس، تسلط بر خود و رهایی از جاذبه میل‌ها**
- ✔ **غایت: «آزادی معنوی»**

۱- خاک محض نیست و پرتویی از روح الهی در اوست.

۲- در معرفت می‌تواند از فرشتگان پیشی بگیرد.

۳- آزاد، مختار و مسئول خود، دیگران و آبادانی جهان است؛ شاهد قرآنی: خداوند انسان را از زمین پدید آورد و آبادانی آن را از او خواست.

۴- امانت‌دار الهی است.

۵- برتری‌اش تصادفی نیست تا استبداد بورزد و تکلیفی برای خود نپذیرد.

★ نکات مهم این مبحث

- «خود» مورد نظر قرآن خود شناسنامه‌ای نیست؛ همان «روح الهی» است.
- فلسفه‌های مادی برتری انسان را از زور تصادفی می‌دانند؛ قرآن از گزینش الهی یا «اصطفا».
- برگزیدگی یعنی رسالت از سوی خدا و مسئولیت در پیشگاه او.

پرورش استعدادها

اولویت مطالعه: مهم | ۸ تست آخر فصل

اصل پرورش همه ابعاد: اسلام بر پایه اصلی معین به پرورش همه ابعاد انسان توجه دارد و هیچ‌کدام را رها نکرده است؛ ابعاد جسمی و روحی، مادی و معنوی، فکری و عاطفی، و فردی و اجتماعی.

پرورش جسم

پرورش بدن و تن‌پروری

	پرورش بدن	تن‌پروری
معنا	مراقبت از بدن و حفظ سلامت و بهداشت	نفس‌پروری و شهوت‌پرستی
جنس امر	بهداشتی	اخلاقی
حکم اسلام	از واجبات	به‌شدت محکوم

۱- هر عملی که برای بدن زیان داشته باشد حرام است.

۲- اگر واجبی مانند روزه برای بدن زیان‌بار تشخیص داده شود، تکلیف آن ساقط می‌شود و چنین روزه‌ای حرام است.

۳- هر اعتیاد زیان‌بار برای بدن حرام است.

۴- بسیاری از آداب و سنت‌های اسلامی برای بهداشت و سلامت بدن وضع شده است.

نکته: یکی گرفتن پرورش بدن و تن‌پروری به این گمان می‌انجامد که بی‌قیدی در سلامت، کاری اخلاقی است؛ اشتباهی فاحش و خطرناک.

◆ کلید تشخیص: زنجیره زیان نفس‌پروری

- **نفس‌پروری و شهوت‌پرستی ← افراط‌کاری ← اختلال اساسی در دستگاه‌های بدن ← بیماری جسمی**
- **ضد روح‌پروری هم هست و روح را بیمار می‌کند.**

پرورش روح

۱- پرورش عقل و استقلال فکری و مبارزه با تقلید از نیاکان، بزرگان و چشم‌پرکن‌ها و رفتار اکثریت.

۲- پرورش اراده و مالکیت نفس و آزادی معنوی: مبنای بسیاری از عبادات اسلامی.

۳- پرورش حس حقیقت‌جویی و علم‌طلبی.

۴- پرورش عواطف اخلاقی.

۵- پرورش حس جمال و زیبایی.

۶- پرورش حس پرستش.

تهیه شده از: فروشگاه تخصصی منابع آزمونهای استخدامی "بژیک" (www.bzhik.ir)

★ نکات مهم این مبحث

- پرورش بدن امری بهداشتی و واجب است؛ تن‌پروری یعنی نفس‌پروری، امری اخلاقی و محکوم.
- روزه زیان‌بار برای بدن ساقط و حرام است؛ هر اعتیاد زیان‌بار هم حرام است.
- پرورش اراده و آزادی معنوی مبنای بسیاری از عبادات اسلامی است.

نقش انسان در ساختن آینده خویش

اولویت مطالعه: ضروری | ۱۱ تست آخر فصل

تقسیم موجودات: بی‌جان (آب، آتش، سنگ، خاک) فقط زیر اثر عوامل بیرونی شکل می‌گیرد؛ جاندار برای حفظ خود از آفات، جذب مواد و تولید مثل می‌کوشد.

نقش موجودات در ساختن آینده خود

گروه	قوه‌ها	نقش در ساختن آینده
جمادات	–	هیچ نقشی ندارند
نباتات	قوای طبیعی: جذب، رشد، تولید مثل	نه آگاهانه، نه آزادانه
حیوانات	قوای طبیعی + قوای شعوری (بینایی، شنوایی، لامسه) و میل‌ها	نقش بیشتر؛ آگاهانه، نه آزادانه
انسان	همه قوای گیاه و حیوان + میل‌های افزوده و عقل و اراده	هم آگاهانه، هم آزادانه؛ گسترده‌تر

◆ کلید تشخیص: آگاهانه و آزادانه

- **آگاهی مرز گیاه و حیوان است؛ آزادی مرز حیوان و انسان.**
- **گیاه: طبیعت نیروهایش را ناآگاهانه به کار گرفته است.**

سه سرچشمه گستردگی سازندگی انسان: دایره سازندگی انسان از سه ویژگی گسترده‌تر از حیوان است:

۱- وسعت بینش و آگاهی: با علم قوانین طبیعت را می‌شناسد و دستش برای ساختن طبیعت باز می‌شود.

۲- وسعت دامنه خواست‌ها (یادآوری از بحث «موجود چندبعدی» در فصل ۱).

۳- استعداد ویژه خودساختگی که هیچ موجود دیگری در آن همتای انسان نیست.

نکته: گیاه و حیوان هم با «عوامل خاص تربیتی» اندکی ساختنی‌اند، ولی به دست خودشان ساخته نمی‌شوند (انسان می‌سازدشان) و تغییرپذیری‌شان بسیار کم است.

انسان، موجود بالقوه: هنگام تولد خصلتی ندارد ولی خصلت‌پذیر است؛ حیوان با خصلت‌های ویژه زاده می‌شود.

ابعاد ثانوی: خوی‌ها و خصلت‌هایی که انسان کم‌کم به دست می‌آورد و افزون بر ابعاد فطری برای خود می‌سازد.

زمان پایان ساخت اندام‌ها

اندام	پایان ساخت
اندام‌های جسمانی انسان	در مرحله رحم
اندام‌ها و خصلت‌های روانی حیوان	پیش از تولد
اندام‌های روانی انسان (ملکات اخلاقی)	به مقیاس بسیار وسیع پس از تولد

◆ کلید تشخیص: قاعده خودسازی

- **هر موجودی، حتی حیوان، همان است که او را ساخته‌اند؛ انسان همان است که بخواهد باشد.**
- **قانون خلقت، قلم ترسیم چهره انسان را به دست خود او داده است.**

نکته: افراد هر نوع حیوان (گربه، سگ، مورچه) خصلت همانند دارند؛ تفاوت اخلاقی افراد انسان بی‌نهایت است.

حشر بر پایه خصلت: در آثار اسلامی آمده که انسان‌ها در قیامت بر پایه خصلت‌های اکتسابی، نه اندام ظاهری، به شکل جانداری شبیه اخلاقشان محشور می‌شوند؛ به صورت انسانی تنها کسانی که اخلاقشان انسانی است.

دو نیروی سازنده: با قدرت علمی طبیعت را با نیازهایش هماهنگ می‌کند و با نیروی خودسازی، خود و سرنوشتش را.

نکته: نهادهای تربیتی، مکتب‌های اخلاقی و تعلیمات دینی همه برای راهنمایی انسان در ساختن آینده‌اند.

راه راست و راه کج: راه راست به آینده سعادت‌بخش می‌رسد و راه‌های کج به آینده تباه و شقاوت‌آلود.

- شاهد قرآنی: خداوند راه را به انسان نمود تا خود برگزیند: راه سپاس‌گزاری یا راه ناسپاسی.

نقش علم و ایمان در ساختن آینده

	علم	ایمان
نقش	راه ساختن را نشان می‌دهد	نشان می‌دهد «چگونه» بسازد که برای خود و جامعه بهتر باشد
تمثیل	ابزاری در اختیار خواست انسان	قدرتی حاکم بر انسان که خواستش را در اختیار می‌گیرد
اثر بر خواست	جهت نمی‌دهد؛ سود یا زیانش بسته به صاحبان آن است	جهت می‌دهد؛ معنویات را جزء خواست‌ها می‌کند و از ساختن آینده بر محور مادی و فردی بازمی‌دارد
چه می‌سازد	جهان را (انسان با علم)	انسان را

◆ **کلید تشخیص: فرمول علم و ایمان**

- ✔ **ایمان ← ساختن انسان؛ علم ← ساختن جهان**
- ✔ **علم + ایمان ← سامان یافتن انسان و جهان**

★ **نکات مهم این مبحث**

- ✔ نقش حیوان در ساختن آینده آگاهانه است نه آزادانه؛ نقش انسان هم آگاهانه هم آزادانه.
- ✔ انسان در خصلت بالقوه زاده می‌شود و با خصلت‌های اکتسابی «ابعاد ثانوی» می‌سازد.
- ✔ علم ابزار خواست است و جهان را می‌سازد؛ ایمان به خواست جهت می‌دهد و انسان را می‌سازد.

میدان آزادی و محدودیت‌های انسان

اولویت مطالعه: ضروری | ۷ تست آخر فصل

آزادی نسبی: آزادی انسان در ساختن خود و محیط و آینده، درون دایره‌ای محدود است و در همین دایره می‌تواند آینده سعادت‌بخش یا شقاوت‌آلود برگزیند.

چهار ناحیه محدودیت انسان

ناحیه	اثر	نمونه
۱- وراثت	طبیعت انسانی و صفات موروثی والدین، به جبر و بی انتخاب	رنگ پوست و چشم؛ ویژگی جسمی از چند پشت
۲- محیط طبیعی و جغرافیایی	آثار قهری بر اندام و روحیه	سردسیر، گرمسیر و معتدل؛ کوهستانی و صحرایی
۳- محیط اجتماعی	عامل مهم شکل‌گیری خصوصیات روحی و اخلاقی	زبان، آداب، دین و مذهب (غالباً تحمیلی)
۴- تاریخ و عوامل زمانی	گذشته و رویدادهایش هم، نه فقط حال	—

نکته: گذشته و آینده دو پاره از یک جریان پیوسته‌اند؛ گذشته نطفه و هسته آینده است.

طغیان علیه محدودیت‌ها: پیوند با این چهار عامل یکسره بریدنی نیست، ولی انسان تا حد زیادی می‌تواند بر آن‌ها بشورد.

◆ **کلید تشخیص: ابزار طغیان**

- ✔ **از یک سو نیروی عقل و علم، از سوی دیگر نیروی اراده و ایمان ← ایجاد تغییر در عوامل محدودکننده**

تهیه شده از: فروشگاه تخصصی منابع آزمونهای استخدامی "بژیک" (www.bzhik.ir)

قضا و قدر الهی

مفهوم	تعریف
قضای الهی	حکم قطعی الهی درباره جریان‌ها و حوادث
قدر الهی	اندازه‌گیری پدیده‌ها و حوادث

۱- قضا و قدر الهی قطعی و مسلم است، ولی عامل محدود کردن انسان نیست.

۲- قضای الهی به هیچ حادثه‌ای مستقیم و بی‌واسطه تعلق نمی‌گیرد؛ هر حادثه را تنها از راه علل و اسباب خودش ایجاب می‌کند.

۳- قضای الهی ایجاب کرده است که نظام جهان، نظام اسباب و مسببات باشد.

۴- آزادی انسان (از عقل و اراده) و محدودیتش (از وراثت، محیط و تاریخ) هر دو به حکم قضای الهی است.

◆ **کلید تشخیص: جایگاه قضای الهی**

- ✔ **قضای الهی خودش عاملی جدا برای محدودیت نیست.**
- ✔ **محدودیت ناشی از قضا همان محدودیت موروثی، محیطی و تاریخی است.**
- ✔ **قضا خواسته انسان صاحب عقل و اراده باشد و در دایره شرایط، خود را آزاد کند.**

★ **نکات مهم این مبحث**

- ✔ چهار ناحیه محدودیت: وراثت، محیط طبیعی و جغرافیایی، محیط اجتماعی، تاریخ و عوامل زمانی.
- ✔ قضای الهی حکم قطعی است و قدر الهی اندازه‌گیری پدیده‌ها؛ قضا عامل محدودیت نیست.
- ✔ قضای الهی هر حادثه را فقط از راه علل و اسباب خودش ایجاب می‌کند.

تهیه شده از: فروشگاه تخصصی منابع آزمونهای استخدامی "بژیک" (www.bzhik.ir)

برگه جمع‌بندی فصل دوم

خاک، یک صفحه برای مرور شب آزمون

کلیدهای به خاطر سپردن

۱. برتری انسان از دو جهت: میل‌های معنوی + عقل و اراده
۲. پیامد عقل و اراده: شایستگی تکلیف، حق انتخاب، آزاد و صاحب اختیار بودن
۳. جماد بی‌نقش؛ گیاه نه آگاهانه نه آزادانه؛ حیوان آگاهانه؛ انسان آگاهانه و آزادانه
۴. سه سرچشمه گستردگی سازندگی: وسعت بینش، وسعت خواست‌ها، استعداد خودساختگی
۵. مؤلفه‌های خودشناسی: پنج «بداند» (روح الهی، پیشی بر فرشتگان، مسئولیت، امانت‌داری، برتری غیرتصادفی)
۶. چهار محدودیت: وراثت، محیط طبیعی، محیط اجتماعی، تاریخ
۷. ابزار طغیان: عقل و علم + اراده و ایمان
۸. ایمان انسان را می‌سازد؛ انسان با علم جهان را

تعریف‌های کلیدی

قوه	عاملی که اثری از آن سر بزند
قدرت (توانایی)	قوه همراه شعور، ادراک و خواست
آزادی معنوی	حکومت عقل بر همه میل‌ها و جیره‌بندی آن‌ها
اصطفا	برگزیدگی انسان از سوی خداوند به حکم شایستگی
ابعاد ثانوی	خوی‌ها و خصلت‌های اکتسابی افزون بر ابعاد فطری
قضا / قدر	حکم قطعی الهی درباره حوادث / اندازه‌گیری پدیده‌ها

دام‌های تستی

۱ حیوان و خواست

طراح تست حیوان را مانند جماد بی‌خواست معرفی می‌کند یا به او اراده می‌دهد. **مواظب باشید:** حیوان **جنبنده‌ای با خواست** است ولی خواستش میل غریزی است و **اراده** ندارد. ص ۱۹

۲ پرورش بدن و تن‌پروری

طراح تست مخالفت اسلام با تن‌پروری را مخالفت با بهداشت بدن جا می‌زند. **مواظب باشید: تن‌پروری** یعنی نفس‌پروری و محکوم است؛ **پرورش بدن** امری بهداشتی و از واجبات است. ص ۲۱

۳ حیوان آگاه ولی نه آزاد

طراح تست نقش حیوان در ساختن آینده را «آزادانه» یا «ناآگاهانه» می‌نامد. **مواظب باشید:** نقش حیوان **آگاهانه** است ولی **آزادانه** نیست؛ ناآگاهانه بودن ویژگی گیاه است. ص ۲۲

۴ قضای الهی عامل پنجم؟

طراح تست قضا و قدر را در کنار وراثت و محیط و تاریخ عامل محدودیت می‌شمارد. **مواظب باشید: قضای الهی** قطعی است ولی عامل جداگانه محدودیت نیست؛ از راه **علل و اسباب** عمل می‌کند. ص ۲۴

۵ نقش علم و ایمان

طراح تست جهت دادن به خواست انسان را کار علم می‌شمارد. **مواظب باشید:** علم **ابزار** خواست است؛ **ایمان** به خواست جهت می‌دهد و انسان را می‌سازد. ص ۲۳

تهیه شده از: فروشگاه تخصصی منابع آزمونهای استخدامی "بژیک" (www.bzhik.ir)

پایان نمونه رایگان

بقیه‌اش در فایل کامل است

در این نمونه ۶ صفحه از ۷۶ صفحه را دیدید.

۷۶	۲۲۸	۴	۳
صفحه	تست با پاسخ تشریحی	فصل درسنامه فشرده	آزمون جامع

فایل کامل، فصل به فصل

فصل	عنوان	تست آخر فصل	از صفحه
۱	ارزش‌ها و ضدارزش‌های انسان؛ انسان موجودی چندبعدی	۴۶	۵
۲	توانایی‌ها و پرورش انسان؛ آزادی و محدودیت‌ها	۴۴	۱۹
۳	انسان و تکلیف	۴۲	۳۴
۴	خودآگاهی و اقسام آن	۵۱	۴۷
	جمع	**۱۸۳**	

- این کتاب یکی از هفت کتاب «پکیج جامع دروس تخصصی مراقب سلامت» است؛ جدا هم فروخته می‌شود و همین فایل داخل پکیج هم هست.
- هر فصل: درسنامه فشرده با برچسب اولویت مطالعه، جدول‌های مقایسه، برگه جمع‌بندی یک‌صفحه‌ای و تست با پاسخ تشریحی و نشانی صفحه درسنامه.
- ۳ آزمون جامع ۱۵ سؤالی و «مرور سریع» برای شب آزمون؛ به‌روزرسانی‌های بعدی برای خریداران رایگان است.

دانلود فایل کامل pdf از بژیک

فایل کامل «انسان در قرآن» برای آزمون استخدامی مراقب سلامت (مربی بهداشت)

bzhik.ir